

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi romai kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot úgy a Lap szellemi részét illető cikkeket, mint az előfizetési pénzek adijaiért kapják. — Nenntagok részére előfizetési díj: egészve 4 frt a „Közművelődés“ szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendőik. félve 2 frt, negyedévre 1 frt.

Ismerjük meg egymást.*)

A múlt évben tartott országos kiállításon összpontosítva valának a hazánk népoktatási intézeteiben használt taneszközök. Ezek, t. i. a hazai taneszközök Magyarország tanügyi állapotának hűséges súlymérőjét képezik. Igen, mert minél ügyesebbek az eszközök, minél könnyebben lehet azokkal a tananyagot elaprózni, megpuhítani a gyermekekre nézve a lélek és test veszedelme nélkül élvezhetőbbé tenni: annál jobbnak kell lenni az eredménynek is, mely amazok segítségével eléretik megfordítva.

Hogy a kiállított illetve kiállítva volt taneszközök czélszerűsége után ítélve, oktatásügyünk más államokéhoz képest nem áll a legalsó fokon, az bizonyos; mindazonáltal nagyon csatlakoznék, a ki azon hitben ríngatná magát, hogy Budapesten Magyarhazánk iskolaügyének valóságos állapotát, taneszközeit teljes tükörben láthatta maga előtt. A kép nem teljes. A tanügyi állapotára való következtetés sem lehet teljes. A vidék kisebb helységei alig valának képviselve ottan, pedig ez t. i. a nagy többségnek nimeműsége adhatja meg csakis az általános jellegzés kinyomatát. — A vidéki tanítók, legtöbb helyen, nehéz viszonyok között munkálják a népnevelés veteményes kertjét: a tanév 8 hónap, de még ez sincsen mindenütt betartva; az iskolalátogatás nem pontos; a gyermekek és iskola — tanszerekkel kéllően nincsenek ellátva, — szegény az eklézsia — stb. és ilyen körülmények mellett a lelkiismeretes tanító részéről roppant sokoldalú utánjárás, próbálgatás kivántatik meg ahoz, hogy a siker tulterhelés nélkül mintegy kierőszakolva lehessen.

Ennek hatása alatt új eszközök, új módszertani eljárások keletkeznek, de amelyekről nem hall, és nem tud a nagy világ semmit, a tanító szerénysége és elzárkozottsága folytán a hol születtek, ott el is

enyésznek. Pedig az ilyen eredetiségek vetnék meg alapját a magyar nemzeti oktatásügy haladásának.

Nem czéлом itten egyik vagy másik — felfedezett, czélszerűnek ismert s a kiállításon nem látott taneszköz ismertetését bemutatni, csupán jelen szerény sorok által fölakarnám kelteni a magyar tanítótság figyelmét arra: ideje lenne már, hogy e téren — a tanszerek mezején stb. egymást teljesen megismerjük.

Ez által nemcsak lelkesedést bizalmat merítenék egymástól, de a haladás is nemzeti alapon, a gyakorlati élet utmutatása és érvelése folytán, saját erőnkön történnék és a különféle összehasonlító (taneszközök között) — kombinációk révén gyorsabb s biztosabb is lenne ugyanaz; s talán annak utánna nem igen szorulnánk minduntalan külföldre jó tanácsért! És ami munkánk könnyebb lenne.

És hogyan ismerhetnők meg egymást? Nagyon könnyen; állítsuk föl már valahára a megyei tanszermuzeumokat. Régi ének, régi nóta, mondhatja valaki. Igaza van, de az eszméből haszon nem fog származni soha, ha az megtestesítést nem nyer, már pedig mi még igen messze állunk e tekintetben az eredménytől. A baj egyik főforrása onnan ered, mivel a tanszermuzeumok ügye a megyében több tagu bizottságokra van bízva, s a bizottság tagjai félvén az utazással, gyűlésezéssel járó költségektől stb. szívesen hallgatnak, nyugosznak, jobb-jobb időkre várnak s velük együtt nagyon természetesen nyugszik maga e közügy is.

Más eljárás mellett hamarabb célhoz foguánk jutni. A felsőbb tanhatóságok tehetnének itten legtöbbet első sorban.

Ugy hiszem nem fogok haszontalan dolgot végezni, ha ide vonatkozólag szerény véleményemnek kifejezést adandok.

Itt bizony elengedhetlen kellék ez lesz: a megyei felsőbb tanhatóságok bocsássanak ki megyéjükben fölhívást, hogy minden község tanítója írja össze azon taneszközökkel — még pedig kivétel nélkül kicsiny és nagyot egyaránt — melyeket oktatás al-

*) Közölve lapunk főhelyén ezen igen életrevaló eszmét hangoztató cikket egyik kiváló külmunkatársunk tollából, sietünk azt egyszersmind a legmelegebben ajánlani az érdekelt hatóságok figyelmébe Szerk.

kalmával iskolájában használni szokott, s azoknak jegyzékét előre meghatározott időben terjesszék be. Ha az így beteriesztett összeírás ki-mutatásban olyan eszközök fordulnának elő, melyek ujdonság színében tűnnek föl: illető tanítót azoknak 1 példányban leendő elkészítésére s használati módjának leírására kérik föl. A közönsége-sebbeket pedig, melyek minden iskolánál föltalálhatók — ott helyben a székhelyen igyekeznének beszerezni a muzeum számára.

Ezen említett eljárással az egy törvényhatóság területén létező minden új vagy régi s javított tanszerek rövid idő alatt együtt leendenének s egy csoportban kínálkoznának az érdeklődőknek tanulmányozásra.

Erre azután másik lépés következhetnék.

Az egyes megyék ugyanis erre a megyei tansermuzeumok összeállított jegyzékét egymással kicserélgetnék s azoknak alapján a náluk ismeretleneket igyekeznének saját megyéjük tansermuzeumának részére beszerezni, mi által lassanként az egész országban létező tanszerek szemlélhetők lennének minden megye székhelyén s természetesen az ország szívébe — Budapestben is.

A megyei tansermuzeumok gyarapítására a megyék, évenként pár 100 frtot meg kellene szavazzanak.

*

Ha minden iskolához összegyűjtetnének azon ásványok, (növények stb. néhány példányban), melyek az illető község határán előfordulnak, szintén gyönyörű eszme valósulna meg általa. Az iskola muzeumában bárki is képes lenne azonnal tájékozást szerezni a felől, vajjon az illető község milyen természeti kincsekkel rendelkezik s mire kellene a főfigyelmet fordítani a lakosságnak, hogy jövőre nézve inkább boldogulhasson. „Ismerd meg önmagadat.“ Az iskolai tullethelésnek is egyik vastag ütőre metszetnék át az által, mert a beszéd és értelem gyakorlatok folyamán, szűjtőold ismertetésnél stb. legatább névre, s káros vagy hasznosság szempontjából a gyermekek — még mielőtt a természetrajzi tanítás rendszeresen megkezdetnék — megismernék a község termékeit és ezen ismeretszerzés semmi lelki gyötrelmükbe nem kerülne, sőt a későbbi tanulásra kimondhatlan előnnyel járna; hiszen, a ki a természeti testek ezernyi tömegéből — e szemléltetés folytán — kiinn a szabadban képes fölismerni azt, melyet előtte említenek, s annak fötulajdon-ságával tisztában van — már sokat tud.

Az e féle községi muzemi tárgyak jegyzékéből a fenebbi kicserélgetés után a megye s ország termékei is megismerhetők s azután összpontosíthatók a megyék és ország főhelyén.

A létrehozás itt sem ütköznék leküzdhetlen akadályokba. A felsőbb hatóság tegye szigorú köteleességüké a községi előljárásságoknak, hogy bizonyos egyént kijelölven egy-egy községbeli tanító vezetésé mellett ily módon a község határának termékeit (ásványait stb.) bizonyos idő alatt gyűjtsék össze néhány példányban, iskolájuk helyiségébe. A kirándulás községi ügyben történvén, a község pénztára fedezné a szokásos tisztviselői napi díjat, hol t. i. a határ nagy kiterjedése miatt ennek szükségé mutatkoznék; nyáron át még időöltésből is — alkalmilag is sok tárgyat lehetne összegyűjteni, csak a jó akarat ne hiányozzék.

No, és ezeknek megvalósulása által az ország igazi fotográfiája ott diszelegne minden megye székhelyén és mi is azoknak kapcsán teljesen megismernők azt — és egymást valahára.

Ne hagyjuk elenyészni a tansermuzeumok eszméjét!

—a—r.

A váltakozó, vagy osztályrendszer-e előnyösebb a népiskolában?

A Gyergyó kerületi r. k. tanító-egylet általalmazott pályamű.

— Irta: **Józsa Sándor**, tanító. —

(Folyt.)

b) A feladványok kijavítása, iskolai takarékpénztár kezelése, egészségtan, itt-ott az iparoktatás, méhészet, selymészet, kertészet, meg a társadalmi sokoldalú munkálkodás, ugy a családi dolgok, a mellékkereset-e szánt idő, stb. számba veszik bizony a tanító idejét s ha az iskolában is minden évben új dolgokkal kell bibelődni, bizony vagy itt vagy amott, de hiány mutatkozni fog, a mellett a tanítónak — a folytonos új, töretlen talajon való küzködés szintén iszonyatos fáradtságába kerül (a váltakozó rendszer miatt), megrongálja egészségét, testi szervezetét, megnyirbálja kedvét, lelkesedését, nagyon kínosnak fogja érezni a tanítói pályát és minden örökös erőfeszítés daczára a fenebb hangoztatott oknál fogva, az eredmény nem lesz kielégítő. Hiába, aki sokat markol, keveset foghat. — Ezt eredményezi a váltakozó rendszer.

c) Váltakozórendszer mellett a tanító-gyakorlatlansága miatt nem lehetvén határozottan tisztában azzal, hogy a különböző korú gyermekek előtt (6—8—12) milyen magatartást, eljárást kövessen: rossz irányba terelheti azokat — nevelési szempontból, és pedig valahány tanító annyiféle irányba, mert a tanítók is különböző természettel bírnak s különböző módon igyekeznek elérni a nevelés-tanítás célját.

Az egyik pl. tulságosan bereszkedik a gyermekekhez, sokat megenged nekik, hogy őket magához édesgesse s bizalmukat, szeretetüket megnyerje, minck folytán a tanulók (vegyük pl. az I osztályt) tulságosan elkapatnak; a tanítót nem tanítóbácsinak, nem atyának, hanem játszótársuknak nízik s annyira megbátrodnak, hogy még a tanítás közben is oda-oda kiáltanak tanító urhoz; nevetéséget csinálnak beszédjükkel; zugás, zsbongás hallható folytonosan az ilyen iskolában, mert tanító ur nagyon jó s egy kicsikét talán lassacska is . . . s ha csendet akar csinálni, szünet nélkül járhat a szája, az asztalt és padot elkoptathatja az örökös kopácsolás által és még sincs soha rend, figyelem, a gyermekek nem sokba veszik atyai intéseit, mert tekintélye oda lett — tanítványai előtt. Látna ugyan, hogy nem a maga rendjén megy a dolog, — tanítványai rosszak, — de nincsen paedagogiai ereje, hogy azok tölle kerekedjék; ha ezt akarja tenni, a gyöngédségből kegyetlen zsarnokká kell, hogy legyen; egyik szélsőségből a másikba csap s még ekkor is tanítványai — kikben a rafineria tanítójuk gyengéje miatt gyökeret vert — nemhogy megfélemednének a szokatlan tüzeskedésen, vergelődésen, hanem jókat nevetnek rajta alattozban azok a titkos klubba alakult apróságok s még biztatgatják egy-

mást, hogy ismét hozzák dühbe tanító urat stb. Hátha még ezen tanító egyéb tekintetben sem elég képzett, hanem szellemi illetve képzettségi szegénységben sinlődik, szorgalma gyenge stb? És ha a tanító, gyenge képzettsége miatt, az I.—II. osztály tananyagát hézagosan végzte el, bizony a további haladás csak a hézagok és hiányok tekintetében marad meg végig — a 6 év lefolyása alatt — egyöntetűnek. No édes kolléga ur! ha az ilyen bemutatott tanító keze alatt 6 évig művelődnek a gyermekek, akkor bizonyosra vehető, hogy azok könnyelműekké, illetlen magaviseletűekké, tünnyákká, restekké, hanyagokká, engedetlenekké, tudatlanokká, felületesekké stb. stb. igen, de szorgalmasokká, illendőség- és tisztelet tudókká, helyesen gondolkodókká, őszintékké, ismeretekben alaposan jártasokká stb. stb. távolról sem fognak neveltetni. . . Ha pedig az I. (II.) évben a tanulók a tanító gyengéje miatt rossz szellemet, rossz irányt kaptak: ugyanazon tanító bajosan, sőt nem is olthatja ki többé azt belőlök. — Ide vezet a váltakozó rendszer. És ezek megtörténhetnek nagyon könnyen.

d) Más tanító meg tanítványai előtt mindig halotyi rideg komorságot mutat s így igyekezik fönntartani tekintélyét s az iskolai rendet, csendet. Minden kicsinységért torokszakadtából reá mordul rettegő tanítványaira. Az igaz, lesz is látatja fegyelmi eljárásának, mert az összes gyermekcsereg úgy viseli magát, mintha pórász kötélen fababukat huzogatnának — kimért pontossággal. Mindenik annyira irtózik tanító urtól, hogy óráközben akár van ott (a tanító) akár nincs, világért sem mukkana egyet, sőt még játék idején (udvaron) sem meri kedélyes időöltésnek átengedni magát, nehogy tanítója mennydörgös szavával beledördüljön az ártatlan mulatságba s annak keserű legyen vége. . . Az ilyen fegyelmi eljárással ismét téves irányba terelhetnek a tanulók — nevelési szempontból. — Ilyen fagyos légkörben a szeretet, őszinte ragaszkodás, gyöngéd bizalom, önkénytelen engedelmesség nem fejlődhetik ki tanító és tanítvány között, a hol pedig szeretet, teljes bizalom nincsen, ott a gyermek nem a maga valóságában fogja mutatni magát s tanítója nem is ismerheti meg valósággal.

Az örökös rettegés félenkké teszi a gyermeket. Ha felszólítják, már reszketnek inai, akadoz, remeg, nehogy elvétsa a feleletet, mert akkor baj következik . . . ha lezékéjét nem tudja, ha iskolából kimaradott volt, vagy feladványát nem készítette el, avagy valami hibázott: már előre kitérvezi, mit hazudjon (kényszerűségből), hogy kimentse magát; még társakat is keres, kik melléte hamisan bár, bizonyítsanak — (majd ő is segíteni fog nekik az igazolásban e téren) stb.

No és ilyen vezetés mellett a tanulók képmutatókká, hazugokká, alattomosokká, életuntakká, iskola és tudomány gyűlölökké neveltetnek. Megfosztatnak az élet vidorságától, rabszolga szellem fejlődik ki bennök; a mit tesznek, nem tanítójuk szereteteért, nem érdekeltségből, hanem kényszerből, félelemből teszik, mi által kötelességszerető, szorgalmas polgárokká nem növekedhetnek. Az ilyen tanító keze alatt levő gyermekek végre még szorakozottakká, figyelmetlenekké lesznek stb. sőt ha eme tanító még pótlékul különben is nem eléggé képzett, s szorgalmas: tanítványai ráadásul tudatlanok, felületesek is maradnak.

Az efféle szigorú fegyelem mellett a tanulók, tartzkodni fognak büntetéstől s félvén a súlyos kéréssel len büntetéstől, talán felhagynak egyes vétkeik gyakorlásával (ideiglenesen), de mivel a gyöngéd szeretet, a bizalmas viszony nincsen meg tanító és tanítvány között, — a tanító nem férhet a gyermeki szívhez, hogy oda, mint puha melegágyba az erények csiráit beplántálhassa: ez azért fontos, mert, ha a rossz elnyomatik is, de helyét a nemes érzelmek rögtön el nem foglalják, ismét az előbbeni állapotok kerülnek elő, ha a reájok gyakorolt nyomás megszűnik.

No édes Elméleti János kolléga ur, nem volna-e jobb, ha a bemutatott két tanítónak jellege, jelleme, működésének eredménye nem állandósíthatnák, nem domborodnák ki a gyermeki lélekben; nem volna-e üdvösebb, ha ezek — az osztályrendszer folytán egy kissé kitérítettnek a megkezdett irányból?? Világos, hogy jobb volna.

Ha az első év a vázolt módon kezdődik, mire jutnak a gyermekek — váltakozórendszer mellett — 6 év lefolyása alatt? Könnyű ezt kitalálni. — — Ime ismét ide vezet a magasztalt váltakozórendszer.

(Folyt. köv.)

T Á R C Z A.

Ünnepi naptár.

V e r s e s j e l m o n d a t o k b a n.

(Folytatás.)

Jun. 4. Sz. *Kerény (Ouvrin) ptk. vt.*

Hajdan korbá Sziszek nem volt ép annyira kiseded.
Munkált abba s körén püspöke s atyja — Kerény.

Jun. 5. Sz. *Bonifác, a németek apostola, vt.*

Vinfried lesz Bonifác; nagy Némethonban a mit látsz
„Jót“: Bonifác művelé, s mégis a vad megölé.

Jun. 6. Sz. *Norbert ptk. ra.*

Szóban s tettbe kemény: mennydörg a bünös szive mélyén,
És villámként sujt ott, hol eretnek az ut.

Sz. *Artém római börtönőr neje sz. Kauda és leánya sz. Paulina vtk.*

Látá foglyainál, mily üdv. mit az ég Ura kínál
S lányával s nejjel hősi babért nyere el.

Sz. *Kolozs besanconi ptk. hv.*

Szt. Antal s Pákhóm tündöklének újra Kolozsban
Üdvre nagy alkalom a szerzetes élte sora.

Jun. 7. Sz. *Robert apát, hv.*

Róbert a lelkész lett később szigorú benczés.
Mindörök épülend rajta a cisteri Rend.

Sz. *Sebestyénke sz. vt.*

Pál tanítá az „okos“ szüzet, kit védeni gondos.
Sirja Rodostónál hü kegyeletre talál.

Jun. 8. Sz. Kalliópé vt.

Bájszavu Kalliópé! most hallgatsz; mert tudod ugy-e?
Hallgata Üdyeztöd szinte Pilátus előtt.

Sz. Medárd pk. hv.

A frank ősegyház kebelén száz-szent kele meg száz,
Ily szent férfi Medárd; büszke reá a pikárd.
Védve a szüzi erényt, alapítja a „rózsa- királynét“:
Ott a karácsonyi-díj, csak legyen: értte ki viv.

Jun. 9. Sz. Pelágia sz. vt.

Kincse a szüzesség; menekül, bár nyakra is essék:
Lám te dicső hajadon! most ki halad nyomodon?

Sz. Farkas és Etelka hvk

Hogyha a fő „Farkas“: legjobb, ha a nyáj szíve, „nyájas“;
Szende Etelka hívő, s általa férje dicső.

Sz. Tékla és tt. szk. vtk.

Még fené vad se dühöng úgy, min: a vad Szapor örjög.
A zsarnok ha erényt üld: soha sem nyer előnyt.

Sz. Primus és Felicitán vtk.

Herkulés oltárát, e kegytelen ostoba bálványt
Sujtja le porba csodált kézzel e vértanui pár.
Add e tényt is a kor csodaműveihez, s ime akkor
Lenne tizenhárom munka a hősi soron.

Jun. 10. Sz. Margit skót királyné.

Szülte s nevelte e Hon; házastársul veszi Malkolm!
Jó hogy e frigy — szentség; ros, ha profán kötelék;
Imetsz F. Jákó.

TRÉFÁS FERENCZ,
szeretett pályatársunk
SIRJÁNÁL.

(A rustic on.)

Távozá! körünkből jó barátunk!
Rémes sirnak mély sötétibe,
Élted elhagyott, amely marokkal
Fosztá léted szép virágit le;
Állunk fájdalomtelt szívvel most sirhalmodon,
S nincs lánczszem, mi minket egybefon?!
Fájdalom, mi kebleinken dúl most,
Ezt hagyád csak nálunk jó barát!
Rezg a köny szemünkben, sir a lélek, s
Engesztelni küld forró imát;
Nem te voltál, hosszas szenvedés közt, aki elhagyál,
Csak erővel vitt el a halál.

*) Felolvastatott a károlyfehérvári Szal. Sz. Ferenczről
czimzett irodalmi iskolának VI-ik rendkívüli ülésén, 1886.
május 26-án. Az itt-ott mutatkozó hiányokat pótolja ki-
t. olvasóink előtt a kegyelet. Szerk.

Nyugodt voltál annyi szenvedés közt,
Öntudattal vártad a halált,
Válni kin bár, ó, de megtanultad:
E Földön még minden sirba szállt;
Néma vagy most, mint a sírok hantja, — ó, de lelked,
Drága lelked honját föllelted!

Élsz hát most is drága, jó barátunk:
Kedves emléked szívünkben van, —
Pályánk terhét véled izzadók ár, s
Azt tanultuk: „le künk halhatlan“;
Pára, füst a földnek hiúsága, melyet megvetél,
S éltünk föld, melyen halál-mag kél.

Im, a sirban fekszik porhüvelyed,
Rája zúg a hantnak hüs pora.
Jöttünk mi is, hogy szívünk szerelmét
Áldva hintsük el sirhalmadra;
Nézz le ránk a mennyekből mosolygva jó testvér!
Ájtatos imánk rád áldást kér:
Lengjen béke hüs porod felett!

Gyulafehérvár, 1886. május 26 án.

K i s s J á n o s,
I éves hitt. hallg.

Az öreg ur.

(Eli eszelés a magyar szabadságharcz idejéből.)

Irta: **Prokupek Sámuel.**

Jetige: Per cruce[m] ad lucem.

(Folya.)

Nem-okára elvonult a három tribun és én szaba-
dabban lélekzettem föl. Most tünt fel csak előttem a ve-
szély, mely a várost fenyegette egész nagyságában. Min-
den áron a városba kell bejutnom. A tisztás felől foly-
tonos zaj ének szavak hallatszottak s én mégis felállot-
tam. Petrucezt előre küldve én is nyomában haladtam.
Egyik fától a másikig suhanva, minden pillanatban meg-
állva, körültekintettem s figyeltem. Már közel vagy két
ölnyre jutottam a tisztáshoz, melyen keresztül az ut
huzódott. Egy terebélyes tölgyfa mögül kitekintettem az
utra, melyen éppen egy csoport lándzsás haladott. Minden
rend nélkül tömegesen mentek, dalolva, melyet egyszer-
másszor „se treasce Janku!“ szakitott félbe. Most a cso-
portok elhaadtak s én mivel a közelben más ellenséget
nem vettem észre, a tisztás felé tartottam. Élet vagy ha-
lál, gondolám és gyorsan kiindultam a sűrüből, az át-
ellenében tekvő erdő felé tartva. Hirtelen zaj, kiabálás
üti meg füleimet, hátra nézek s ime látom, hogy egy
terebélyes fa alól vagy husz oláh, kik ott hüsöltek, kezd
utánnam rohanni.

Mint a kigyó suhantam végig a tisztáson. Egy-egy
golyó fülem mellett süvöltött el. A veszély tudata rend-
kívüli gyorsaságot kölcsönzött lábaimnak, de üldözöm
sem futottak lassan. Már az erdő fái közé értem, itt is-
merős voltam a helylyel, egyik fától a másikig suhanva
egy pillanatig sem állottam meg. Üldözöm is kitarotam

nyomomban voltak. számuk egyre növekedett; már-már veszve érzém magam, midőn eszembe jutott, hogy a közelben felhagyott bánya van s arra felé irányítottam futásomat. Sikerült is elérnem nyílását és egy darab ideig a tárnán futva, botorkázva, midőn már jó b. jutottam, megállottam, hogy itt védeni fogom magam eltökélvén. Puskámat lerántám vállamról s csövét a nyílás felé tartottam. Azonban a védelemre nem volt szükség, mert elleneim a bánya-nyíláshoz érvén, mivel tudták, hogy fegyver van nálam, bejönni nem mertek.

Fejem zúgott, lábaim megtagadták a szolgálatot s eszméletlenül! rogytam össze. Meddig feküdtem így, nem tudom; a bánya hűvös levegője eszméltre hozott. Hol vagyok? Ez volt első gondolatom, majd eszembe jutottak az események. Hálát adtam Istennek, hogy ez alkalommal kikerültem a felkonczoltatást. De most mit tegyek, meddig lehettem itt? Felállottam s vagy száz lépésre beljebb haladtam a bányába s ime úgy tetszék, hogy a távolból lámpa derengése törne át a sötétben; tovább indultam, a láng egyre tisztább lett, midőn egy férfi hang „ki vagy“ kiáltása megállított. E szavakat magyarul hangoztatá az illető s azért én is bátran vissza kiáltám „jó barát“ és oda mondtam nevemet, hogy én a h. erdész vagyok és hogy e menhelyet akaratlanul kelle választanom.

„Jöjjön közelebb, uram!“ szólott az ismeretlen, „mennyre örvendek, hogy társam akadt; megörültem volna, ha még sokáig tartott volna az egyedüllét.“

„Hát mióta van itt?“ kérdém.

„A tegnap óta, a mőczok kezeiből én is ide futottam.“

Közeledtünk egymáshoz. Egy a. i hutmann volt, magyar ember.

Azon tudat, hogy társam akadt a szerencsétlenségben, megvigasztalt egy kissé.

Tanakodtunk, hogy miképen lehetne a városba juthatni. Az est beállta előtt semmi esetre. A napot tehát eltöltöttük a kölcsönös aggodalom és veszély fölötti társalgással. Este közeledtünk a bánya nyílásához.

Szép holdvilágos est volt. A hold fényes sugarai áthatoltak az erdő lombjain, ezüstös fénybe rajzolva a zöld leveleket. Néma volt az erdő, csak olykor-olykor suhogott fejünk fölött egy-egy denevér, és szólott egy-egy kukik síri hangjával. Óvatosan körültekintve, léptünk ki a bánya torkából; semmi gyanust sem vevén észre, elnatároztuk, hogy utnak indulunk. A hold teljes fényében világított és ez egyrésztől hasznunkra vált, másrésztől könnyen árulónkká válhatott. Már majdnem egy óra hosszat haladtunk, midőn egy magaslatra felértünk, mely alatt a város feküdt.

Alig félórányi távolságra voltunk a várostól, midőn az oláhok rémitő sokaságát pillantottuk meg, kik a várost körülzárolták s kiknek őrtüzei bizonyosokká tettek, hogy a város minden oldalról körül van véve. A félhomályban mint árnyak buzdostunk a város körül, de mind hiába, keresztültörni lehetetlen volt a nélkül, hogy a sűrűn egymás mellett álló örök észre ne vegyenek. Végre hajnal felé az oláh tábor megélenkült és észrevettek. A menekülés lehetetlen volt, mert hiszen minden oldalról új meg új csoportok gyülekeztek s rövid védelem után

az oláhok kezébe estem. Szerencsétlen társam az oláhok rögtön felnyársalták, engem — nem tudom mi okból — megkíméltek és egy rozszant házba zártak, míg a tribunok előkerülnek.

Az 1840. év május 8-nak napfeljöttét tehát az oláhok hatalmában érem meg. Kegyelmet nem reméltem, hisz ismeretes volt előttem az oláhok vérszomja, annyi szerencsétlen áldozat sorsából; csak az fájt, hogy szegény családom védő és gyám nélkül marad s többé nem láthatom. De talán jobb is úgy. A viszontlátás meglágyitana, nehezebben esnék a halál. A nap már jó magasan állott, midőn egy csomó lándzsás börtönömből a tribunok felé hurczolt.

Köröskörül tengernyi oláh nép. Szitkok és gunviaik között haladtam egy nagy tölgyfához, melynek aljában hevenyészett asztal mellett a tribunok ültek Bálint pópa, Axentye és egy csomó kisebb-nagyobb tribun, mellettök pálinkás és boros hordók.

„Kt hoztok?“ kiáltott egy tribun, az engem hurczoló és ütlegelő tömegre.

„Hát egy Kossuth kuttyát, a hajnalban csíptük el, midőn a városba be akart osonni.“

„Hozzátok élém“ kiáltott harsány hangon Axentye, „látni akarom a pofáját.“

Axentye elé vezettek.

„Ki vagy, mi a neved?“

Elmondtam nevemet és állásomat.

„Ahá! a h i erdész,“ kiáltott felém egy másik tribun, „ismerlek, halottam híredet, sokat nyuzad testvéreinket, most az egyszer te rád került a sor.“

„Ígazságtalanságot nem követtem el soha, csak kötelességemet teljesíttem!“ felelém.

„Igen?“ kiáltott Axentye, „mi is csak kötelességünke teljesítjük. Hej! Prodn, kössétek ahhoz a fához, szólott egy növendék fára mutatva, szedjétek elé puskáitokat s tanuljatok czélt löni. Itt az ur ajánlkozik czéltáblával. Kedves mulatsígot kívánok az urnak!“ szólott felém fordulva.

„Verjen meg az Isten, vérszopó tigris“ csak ezt válaszoltam.

Hahotára fakadtak a tribunok s én egy pillanat alatt a fához voltam kötve.

Lelkemet a jó Isten irgalmába ajánlottam. Nagy vétek, igazságtalanság nem terhelte lelkemet s bár végtelenül fájlaltam, hogy az egyház kegyeszei és feloldozása nélkül kell elválnom a földi létől, mégis a végtelen irgalomba helyezett bizalom megnyugtatott.

Behunytam szemeimet, vártam a halálthozó golyót. Családom képe lebegett lelki szemeim előtt, jó feleségem és gyermekeimé. A féltias tömeg öltögeté rozsdás avult fegyvereit. Szitkaik és gunyszavaik fülemig hatoltak, de nem haragudtam rájuk; elvakított itras tömeg. Édes Üdvözítünk is így szenvedett, az ő példája lebegett előttem.

Olvastad-e az indiánok kezébe esett fehér ember sorsát, kit halálra ítélték a vadak? Fához kötik, előtte a rözse, mely meggyújtandó; a vadak körül tánczolják majd tomahaokjaikkal az áldozatot czélba veszik, míg halálos csapás nem éri és lehull a lángokba. Az én sorsom hasonló volt. Elhangzott az első lövés, el a második, harmadik, negyedik, ötödik s én még mindig nem éreztem

a halálos golyót. Hideg veríték gyöngyözött homlokomon, kínosabb volt ez a halálnál.

Az ittas, gyakorlatlan tömeg rossz fegyvereivel nem volt képes eltalálni. Mérges szitkok hangzottak felém, midőn mint egy varázsütésre minden zaj megszűnt s egy stentori hang kiáltott: „megálljatok!”

Mi történt egy darab ideig arra nem emlékezem. Midőn felnyitám szememet fel valék oldva kötelékeimtől, a tömegek ott állottak, de meghunyászkodva. Szemeimet körülhordoztam s Janku nemes arcvonásait pillantám meg, ki tőlem néhány lépésnyi távolságra állott és haragosan beszélt a többi tribunokkal.

Majd felém fordulva szólott:

„Magyar! ime feloldiak kötelékeidből, még elég jókor érkeztem, hogy nemzetfeleimet egy barbar tett elkövetésétől megóvjam. Eredj a merre akarsz és mond meg nemzetfeleidnek, hogy a románok kegyelmet istudnak osztogatni.

Helyeslő morgás kísérte szavait s én néhány köszönő szót mondva a város felé irányzám lépteimet s alig fél óra múlva szerető hitvesem kebelén sirtam le a viszontlátás és hála örömkönyeit.

A viszontlátás fölötti öröm egy pillanatra elfelejtetem a veszélyeket, melyek a várost mindnyájunkat fenyegettek. Hatvani csekély számú honvéd-serege, mint előre látható volt, nem leendő képes a várost megvédeni. Bár előre küldött csapatai egy-két helyt vissza is nyomták az oláh tömegeket, de sokaig ellenállni képtelenek voltak. A városban rémítő zavar és levertség uralkodott. Nők és gyermekek siránkozása töltte be az utcákat, a férnek nehéz gonddal arcvonásaikon tanácskoztak és készülődtek a harcra. A nemzetőröknek — mint mondanám — nem volt fegyverük, különben miként is állhatnanak ellen százezernyi ellenségnek. A templomok siránkozó, jajgató néppel voltak tele. Hatvani kis honvéd-serege a fegyverforgató férfakkal a város szelén toglalt hegyet, hogy a rohanó ellenséget visszatartóztatni megkísérelje. Mi mindnyaján, ki mivel csak lehetett, fegyver, tejszék, lándzsák, kaszákkal fegyverkezve melléjük állánk enekeive, hogy csak holt tetemeinken át engedjük az ellenséget a városba. A veszély nagysága és közelvéta a siránkozó nők és gyermekek vaiban a legkeményebb szívet is meghatottak volna, annál inkább bennünket család-apákat, kik jól tudtuk azt, hogy tüzhelyeinket és kedveseink életét kell védelmeznünk.

Május 9-nek délutánja elérkezett. A nap forrón süttött, talán felszáritani kívánta ama könyeket es vért, melyek e napon tolyt. A hegyescsúcsokon összegyűlt tömeg óriási lármá között a város felé rohant. A vad emberekről olvassuk, hogy a harcra bátorítsák magukat, nagy lármát fejtenek ki, ezt tevék az oláhok is. Folytonos puskalövés, kiabálás és ének mellett támadta meg a bőszt tömeg a kis várost minden oldalról. A halálra kész kis magyar csapatok némán állottak kirendelt helyükön. A tömeg egyre közeledett. A folytonos kiabálás, lövés, az utcákban álló s felgyújtott házak pirosuló lángja irtózatot gerjesztettek a gyengébbek szívében. Most lőtávolságra ért a nagy tömeg kétszeres erővel hangzott fel az ordítás, de felhangzott a honvédek jól irányzott sortüze is. Irtózatot pusztítást tett ez a tömegben, a sebesültek és haldoklók

jajveszklései majdnem tulharsogták a hátul jövők harczenéjét. Egy pillanatra megállni látszott a tömeg, de csak addig, míg a honvédek megtölthették fegyvereiket, a hátul jövők az előlállókat sulyaikkal kényszerítették előre nyomulni. Most újból felhangzott a honvédek sortüze, a tömeg újlag hátrálni látszott, de azt tenni a nagy sokaság miatt képtelen volt. Most nem sokára puskatusára és a lándzsákra, szuronyokra került a sor. Jól emlékszem, hogy a magyarok körül oláh holttestekből egész barrikádok keletkeztek. Én, mint kinek jó fegyvere volt s ki a vezényszókat is értettem, a honvédek mellé lettem beosztva s K. hadnagy mellett állottam, midőn erős lökést éreztem mellemen s a sorból kiestem.

Jóságos ég adj erőt, hogy még egyszer kiüríthessem szenvedésemmek keserű poharát! A mit most emondok ritkán beszéltem el valakinek, mert ha rólok emlékezem mindannyiszor átélem amaz irtózatot perczekeket. Egy nap alatt elveszteni mindent, mi a földi léthez csatoihát: szerető hitvest, kedves gyermeket, lehet-e ennél borzasztóbb csapás? De a jó Isten akarta, az ő szent neve legyen áldott! Gyarló eszünkkel nem ismerjük meg gondviselésének mélységes utait, hisz sz. fiának is mennyi keserűséget és mily szörnyű halált kelle kiállania.

(Folyt. köv.)

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— **Egyleti élet.** A csiki rom. kath. tanítóegyesület alsiki fiókköre folyó év május 12-én tartotta rendes tavaszi gyűlését Csik-Szent-Györgyön az iskola helyiségében, melynek lefolyásáról az érdeklődőket a következőben van szerencsém értesíteni.

A gyűlést megelőző szent misében a megérkezett tagok vettek részt, melynek végeztével a leány-iskolában gyűltünk össze, hová a küldöttségileg értesített főtisztelendő papság is rövid időn megérkezett. Itt kezdetét vette a gyakorlati tanítás, melyet Balog Lajos tanító tartott ismertetvén a háznál előforduló kártékony állatokat. Ennek végeztével átmentünk a fiú-iskolájába, hol a II-ik osztályosokat az egyes és többes szám s a többes ragok ismeretére vezette Baka József helybéli kántor-tanító.

Következett a Kiss Antal tanító előadása, ki a saját iskolájában, a IV-ik osztálylyal, talpraesetten kezelt egy verset.

Megtörténvén a gyakorlati tanítások, a gyermekek haza boesáttattak s kezdetét vette a tulajdonképpeni gyűlés.

Elnök: Ferenczi I. rövid, de velős elnöki megnyitót olvasott föl s miután a megjelent vendégeket valamint az egylet tagjait szívélyesen üdvözölte, hozzá fogtunk a gyakorlati tanítások bírálatához. A nagy érdeklődéssel tartott bírálatoknál élénk eszmecsere fejlődött egyes szokások és eljárások felett, s életre való, tanulságos dolgok lettek sok oldalról megvitatva. A gyakorlati tanítások sikerülteknek ítéltettek.

A mult gyűlés jegyzőkönyvét olvasá Kiss Antal egyleti jegyző, mely szokott hivséggel és pontossággal lévén szerkesztve észrevétel nélkül hitelesítettet.

Ezután e sorok írója olvasta föl gyakorlati lecczkékben kidolgozott földrajzi értekezését. Ezen értekezés tárgya

a kászonalcsíki szolgabírói járás tanítása általánosságban“ kiindulva Cs.-Szt.-Mártonról

A jövő-gyűlés helyül Csátoszeg lett kijelölve, idejének meghatározása pedig elnökre bízott.

Az indítványok sorában Tódor István tagtárs emlékezett meg, néhai Möriz Gyula volt általános egyleti elnökünkről s indítványozza, hogy főkegyesületünk jegyzőkönyvileg fejezze ki részvétét az elhunyt felett. Az indítvány elfogadtatott s teljesítésére a jegyző felkérte.

Lacz János tagtársunk hálás szavakkal mondott köszönetet az egyleti tagok azon jótékony adományaiért, melylyel őt, mint tüzkárosultat fölsegíteni szivesek voltak.

Végre elnök újból megköszöné úgy a vendégek, mint az egyleti tagoknak a gyűlésen tanusított buzgóságukat s a gyűlést bezárá d. u. 3 órakor. Végső tárgyunk az ebéd volt, hol két csoportra oszolta, sok hasznos és szükséges dolgot beszeltünk meg.

A jó Isten legyen velünk és ügyünkkel! Csik-Szent-Simon, 1886. május 18-án.

Kolumbán Agoston, tanító, egyleti tag.

I R O D A L O M.

— Megjelent mint melléklet a gyulafehérvári r. k. gymnasium értesítőjéhez: **Gyulafehérvár éghajlatának viszonyai és az erre vonatkozó teljes megfigyelési anyag az 1875—1884. évekről.** Összeállította Avéd Jákó, főgymnasiumi rendes tanár, ipariskolai igazgató és meteor. észlelő. Kozlovártt, nyomtatott a Magyar Polgár könyvnyomdájában 1886., nagy negyedrét 82 lap. Örömmel jelezzük, hangya szorgalommal bíró szerzőnek ezen tíz évi fáradságba került, jelesen szerkesztett művét, fentartván magunknak legközelebből ennek bővebb ismertetését közölni.

— Megjelent: **„A kath. hitterjesztés lapjai.“** Képes közlöny. V. évf. 6. füz. Szerkeszti és kiadja Nogely István Nagyváradon. Tartalma: T. Zimmermann István Zambézi-i hitelhirdető levele. — A kath. egyház terjedése a bolgárok között. — Emberevő nép között. — Missiói tudósítások. — Ara egész évre 3 frt.

— **„Isten Igéje szent beszédekben.“** XI. évf. 6. füz. Szerkeszti: Jagicza Lajos. Kiadja Buzárovits G. Esztergomban. Tartalma hat szent beszéd. — Ara egész (12 füzet) 2 füzet.

— **„A legszentebb Rózsafüzér királynéja.“** 1886. VI. füzet. Szerkeszti és kiadja: P. Angelicus (Mária Stern Bosznia) E folyóirat egész évi ára 1 frt 50 kr.

— **„A külföld szónokai.“** Egyházsónoklati folyóirat. I. évf. II. kötet. VI. füzet. Szerkeszti és kiadja Ribényi Antal Kispesten.

— **„Ifjusági könyvtár.“** II. füzet. „Harmatcseppek.“ Tartalma: Előszó. — A négylevelű lóhere. — Mátér Xaveria. — A három barát. — A füstbe ment terv. — Gyermek szindarab. — Ara ezen 109 lapra terjedő, csinos kiállítású füzetnek 50 kr. Megrendelhető Szűts és társánál Budapesten.

— Megjelent: **„Havi Közlöny“** az elméleti és gyakorlati lelkipásztorság köréből. IX. évf. májusi füzet. Szerkesztik: Tokody Ödön és Patzner István. Tartalma: A kegyuri jog gyakorlata Magyarországon. — Négy lelki-

pásztorkodási eset Dél-Afrikából. — Miképen használja s értékesítse a lelkipásztor a szentírást? — Rendeletek. — Vegyes. — Irodalom. — Személyzeti hírek. — Tárca. — Ara egész évre 4 frt, fél évre 2 trt.

— **„Padegógiai Plutarch.“** Jelesebb padegógusok arckép- és életrajz-gyűjteménye. Szerkeszti Orbók Mór. 5-ik füzet. Ara 20 kr.

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL.

— **Az első képesített hittanár az erd. egyh. megyében.** Nt. Bessenyei Puhola József marosvásárhelyi gymnasiumi tanár és főnöveldei igazgató f. évi május 29-én jó eredménnyel állván ki a hittanárképesítő vizsgálatot az első képesített hittanár az erdélyi egyházme-gyében.

— **Mennyit nő, illetve fogy a nap hossza júniusban?** Felkelt a nap jun. 1-én 4 óra 8 perczkor, 21-én fel fog kelni 4 óra 2 perczkor, különbözet 6 percz; lement a nap jun. 1-én 7 óra 47 perczkor, 21-én le fog menni 8 órakor, különbözet 13 percz; a két különbözet összege, vagyis 19 percz adja a nap hosszának növekedését június 1-től 21-ig. Június 21-én felkelend a nap 4 óra 2 perczkor, 30-án pedig 4 óra 6 perczkor, különbözet 4 percz; június 21-én lemenend a nap 8 órakor, 30-án pedig szintén 8 órakor, különbözet 0; a két különbözet összege, vagyis 4 percz adja a nap hosszának fogyását június 21-től 30-ig.

— **A marosvásárhelyi róm. kath. nagygymnasium vizsgálatainak rendje** az 1885—86. iskolai év végén. Június 16. d. e. 8—1/2 10. VI. oszt. hittan; 1/2 10 —11-ig V. oszt. 11—1. I. oszt. Június 17. d. e. 8—10. II. oszt. hittan; 10—1/2 12. IV. oszt. 1/2 12—1. III. oszt. Első szakasz: Június 18. d. e. 8—12-ig VI. osztály magyar-, latin-, görög- és németnyelv és irodalom. Június 19. d. e. 8—12. III. oszt. magyar-, latin- és németnyelv. Június 21. d. e. 8—12. II. oszt. magyar- és latinnyelv. Június 22. d. e. 8—1/2 10. VI. oszt. történet; 1/2 10—12 III. oszt. magyarorsz. története és politikai földrajz. Június 23. d. e. 8—10. I. oszt. földrajz és természetrajz; 10—12. II. oszt. számtan és rajzoló geometria. Június 25. d. e. 8—10. III. oszt. természetrajz; 10—12. II. oszt. föld- és természetrajz. Június 26. d. e. 8—11. I. oszt. számtan és rajz. geometria; 11—1. III. oszt. számtan és rajz. geometria. Második szakasz: június 18-án 8—12. I. oszt. magyar- és latinnyelv. június 19-én 8—12. V. oszt. magyar-, latin-, görög- és németnyelv és irodalom. június 21-én 8—12. IV. oszt. magyar-, latin- és németnyelv. június 22-én 8—1/2 10 IV. oszt. történet; 1/2 10—12. V. oszt. történet. június 23-án 8—10. VI. oszt. mathesis; 10—12. V. oszt. növénytan. június 25-én 8—10. IV. oszt. mathesis és rajz. geometria. június 26-án 8—1/2 10 VI. oszt. állattan; 1/2 10—11. V. oszt. mathesis; 11—1. IV. oszt. az ásványtanból. Június 22. és 23. d. u. 3—6-ig a magán tanulók írás- és szóbeli vizsgálataik. Június 16. d. u. 3—6-ig ének. Június 17. 3—6. testgyakorlás. Június 29-én d. e. 1/2 10. ünnepélyes szent mise „Te Deum;“ — templomozás után az iskola év ünnepélyes bezárása. Maros-Vásárhely, 1886. május hó 20-án. Karacson Márton, gymn. igazgató.

Előnyös kereset.

Minden rangu állandó személyek, kik a törvény által megengedett állam és magán-sorsjegyek részletfizetés mellett eladásával (az 1883. évi XXXI. törvény szerint) foglalkozni óhajtának, igen előnyös feltételek mellett mindenhol felvétetnek. Némi szorgalom esetében tőke és kockázatás (risiko) nélkül havonta 100 egész 300. frt. könnyen kereshető. Ajánlatok a jelen foglalkozás megnevezésével intézendők a fővárosi váltóüzlet-társaság Adler és társához Budapestben.

Horgany vonal.

Az osztrák-magyar kir. kormányval egyetértőleg

A legbiztosabb, legjobb és legolcsóbb ut

FIUMÉBÓL NEW-YORKBA

Gőzhajó **CALEDONIA** 2151 tonna

Elutazás Fiuméből június 15-én.

Közvetlen utazójegyek és közvetlen podgyáz felvétele és tengeri szállítólevelek **Budapestről Magyarországra** más főállomásaitól **Északamerikára** bármelyik főhelységéig.

Ezen társulat az egyedüli, melynek joga van **Magyarország főállomásairól** közvetlenül utijegyeket **Amerikába** való utazásra elárusítani.

Szállítások a **földközi-tengeren** közbe eső kikötők számára elfogadtatnak.

Bővebb utasítást nyerni:

Adria-Compagnie által, valamint

BUDAPESTEN és FIUMÉBAN

Hoffmann S. és W.

Magyarország főügynökei Kendersen Brothers által (Horganyvonal)

A lölirott, ki a fő központi papságnak és mlr. káptalannak olcsó, jó és a fővárosi készítményekkel versenyző munkáimmal szerencsés lehettem teljes megelégedését és tetszését kinyerni, bátor vagyok a megyei ft. papság b. figyelmét a következőkre felhívni. Készíték:

- 1 reverendát olasz gliothból 18 frtért
- 1 alapinból 22 frttól 30 frtig
- 1 nyári felöltőt, szövet vagy kamgárból, tetszés szerint 16 frttól 28 frtig
- 1 nadrágot, lengyelt vagy pantallonszabással 5 frttól 12 frtig

Gyulafehérvárt, (Vár.)

Péter Mózes,

székese gyulafehérvári fősekretyés és férfi-szabó.

**Cristof Ferencz-
féle**

**Szobapadozat-
fénymáz lak-
szagatlan és gyorsan szárad.**

Praktikus sajátosságánál fogva és egyszerű kezelés-módja miatt igen alkalmas a szobapadozatok befestésére és lakirozására. — Mindenki maga kezelheti. — A lakirozott szoba **két óra mulva** már használható. Különbféle színekben (fedő-festék) és szintelen is kapható (csak fényességet adva).

Próbák- és használati-utasiást kaphatni a raktárakban.

Vidéki raktara: Gyulafehérvárt. Idősb. Misselbacher J. B.-nél.

Kath. könyvkereskedés és egyházi szerek műintézete

SZÜTS és TÁRSA

Budapest, IV. ker. Ferencziak bazára 16. sz.

Mindennemű **egyházi-szerek, egyházi-szövetek, miseruhák, festmények, szobrok, zászlók, lobogók** stb.

Szent áldozási és bérnialási képek

Kitűnően ajánljuk az iskolai zárvizsgák alkalmával elosztásra szánt imakönyvek, képeinket, s **ifjúsági ajándékkönyveinket**. Ezek közül leginkább ajánljuk a következő munkákat, a melyek mind tartalmuk, mind jutányos áruk tekintetében leginkább megfelelnek a gyermek-világnak:

- Ifjúsági könyvtár**, írta Munkácsy Kálmán
- Móvirágok** fiúk számára I. füzet 50 kr.
- Ifjúsági könyvtár**, írta Rajkay Cecília.
- Harmateseppek** leányok számára II. füzet 50 kr.
- Csicsáky, egy év Párisban**, füzve 80 kr. vászonkötésben 1 frt 60 kr.

Egyszerre megrendelt 6 példánynál egy tiszteletpéldánynyal szolgálunk.

Arjegyzékeket egyházi szerekről, könyvekről, képekről s olvasókról kívánatra **bérmentve** küldünk.

Kiadja: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: Dr. TÓDOR JOZSEF. Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, Dr. SZUCHY BÉLA, STRAUBERT ÖDÖN, Dr. VERESS FERENCZ.

Nyomatott a püsp. lyc. nyomda gyorsajtóján Gyulafehérvárt.